

DOI: 10.7251/GFP1303172S

UDC: 341.4:327.7/.8

Pregledni rad*Datum prijema rada:*
3. jun 2013.*Datum prihvatanja rada:*
4. jun 2013.*Doc. dr***Marina N. Simović***docent, Fakultet pravnih nauka, Panevropski univerzitet "Apeiron" Banja Luka**Doc. dr***Vladimir M. Simović***docent, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka i Fakultet pravnih nauka, Travnik*

Agresija u međunarodnom krivičnom pravu

Sažetak: Od pojave termina „agresija“ kao pravnog pojma vodila se višedecenijska akademska bitka u kojoj su naučnici ukrštali svoje stavove i argumente u pokušaju da se odgonetne njeno pravo značenje i smisao. S druge strane, problemi u definisanju agresije proizilaze iz različitih pristupa koje su države imale prema ovom terminu: jedne su u definisanju agresije vidjele znak spasa protiv bilo čijeg miješanja u svoje unutrašnje probleme, dok su druge to smatrale ograničavajućim faktorom u ostvarivanju svojih pretenzija. Ipak, i u takvim uslovima napredak je bio neminovan. Od obične norme kojom se zabranjuje agresija, preko njenog određenja kao međunarodnog zločina, pa sve do iskristalisanog sistema individualne krivice pred Međunarodnim krivičnim sudom, agresija je prešla put koji je bio i težak i naporan, ali i uspješan.

Značajne korake u tom smislu predstavljali su Versajski mirovni ugovor, Kelog-Brajanov pakt, suđenja u Nirnbergu i Tokiju, Povelja Ujedinjenih nacija, Rezolucija Ujedinjenih nacija broj 3314, Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda i konačno Reviziona konferencija u Kampali. Da li je „korak iz Kampale“ i posljednji? Iako predstavlja možda i najveću pobjedu u dosadašnjoj borbi za definisanje agresije, rješenje iz Kampale ima i jednu manu: njegova primjenljivost je uslovnog karaktera.

Ključne riječi: agresija, međunarodno krivično djelo, Međunarodni krivični sud, Rimski statut, Ujedinjene nacije.

UVODNE NAPOMENE

U konceptu prava na samoodbranu ključni pojmovi su oružani napad i agresija. Oružani napad je definisan u članu 51 Povelje Ujedinjenih nacija, u kojem su navedeni izuzeci od oprav-

dane upotrebe sile od bilo koje države članice Ujedinjenih nacija¹ koji ne podliježu sankcijama Savjeta bezbednosti UN. Međutim, Poveljom UN nije precizno definisano koja akcija predstavlja upotrebu sile. Ta činjenica je bila povod za nedoumice i sporenja između raznih država, a ponovo je postala aktualna u poslednje dvije decenije.

Prihvatljivi oblici komunikacije između država, kao ključnih subjekata međunarodnih odnosa koje posjeduju suverenitet i ekonomsku samostalnost, normativno su regulisani u Povelji UN. Oblici komunikacije između država, međutim, u praksi često odstupaju od ove normativne regulative. Uzroci za to su razlike, velika suprotnost ili oštra sukobljenost interesa među državama, pa radi njihovog razrešavanja pojedine države posežu za raznovrsnim oblicima sile. Sa tog aspekta, agresija je najizraženije i najgrublje nasilno sredstvo. To je, prema međunarodnom pravu, akt upotrebe sile, odnosno napad jedne ili više država na drugu državu. Budući da je agresija zločin, Poveljom UN državama je zabranjen ne samo oružani napad, već i svaka upotreba sile koja je usmjerena protiv političke nezavisnosti ili teritorijalnog integriteta neke države, odnosno koja je u suprotnosti sa ciljevima i načelima UN. U Rezoluciji broj 3314 Generalne skupštine UN, od 14. decembra 1974. godine, kaže se da je agresija upotreba oružane sile jedne države protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti druge države. U vezi s tim, naglašeno je da je upotreba oružane sile jedne države protivna Povelji - dokaz izvođenja akta agresije.

Otpočinjanje Drugog svjetskog rata i strašna razaranja koja su ga pratila „izazvala“ su međunarodnu zajednicu da konačno postigne konsenzus i proglasi agresiju za krivično djelo. U januaru 1942. godine predstavnici devet država koje su bile napadnute od nacista sastali su se u Londonu na međusavezničkoj konferenciji o kažnjavanju ratnih zločina. Konferencija je zaključena javnom deklaracijom koja je sadržala upozorenje da će svi oni koji su odgovorni za strašna nedjela biti kažnjeni kroz sistem organizovanog pravosuđa, a agresivni rat je proglašen djelom za koji će vladari i vojni lideri odgovarati na osnovu lične, tj. individualne odgovornosti.

POJAM, OBLICI I PRAVNA PRIRODA AGRESIJE

Prema definiciji koja je data u Rezoluciji broj 3314 Generalne skupštine UN, od 14. decembra 1974. godine (član 1), agresijom se smatra „upotreba oružane sile jedne države protiv suvereniteta, teritorijalne cjelokupnosti ili političke nezavisnosti druge države, odnosno na bilo koji drugi način koji nije u saglasnosti sa Poveljom UN, kako to proističe iz ove definicije“. U interpretativnoj bilješci dodatoj ovom članu precizirano je da se pod pojmom „država“ podrazumijeva svaka država bez obzira na to da li je članica UN, odnosno da ovaj pojam obuhvata i „više država“ - kada je to podesno. To znači da agresiju u njenom izvornom značenju može da izvrši i više država istovremeno. Bliže objašnjenje koja će se upotreba sile smatrati agresijom, dato je u članu 2 Rezolucije i glasi: „Prvo otpočinjanje upotrebe oružane sile od jedne države protivno Povelji - predstavlja *prima facie* dokaz izvršenja akta agresije“.

Dok je u članu 1 data opšta definicija agresije, u članu 3 Rezolucije nabrojani su akti koji, bez obzira na to da li je rat objavljen, predstavljaju agresiju. Tako se aktima agresije smatraju: (1) invazija ili napad oružanih snaga jedne države na teritoriju druge države ili sva-

¹ U daljnjem tekstu: UN.

ka vojna okupacija, makar i privremena, koja proizađe iz takve invazije ili napada ili aneksija teritorije ili dijela teritorije druge države upotrebom sile; (2) bombardovanje teritorije neke države od oružanih snaga druge države ili upotreba ma kog oružja od jedne države protiv teritorije druge države; (3) blokada luka ili obala jedne države od oružanih snaga druge države; (4) napad oružanih snaga jedne države na kopnene, pomorske i vazduhoplovne snage, pomorsku ili vazdušnu flotu druge države; (5) upotreba oružanih snaga jedne države, koje se pristankom zemlje prijema nalaze na teritoriji ove poslednje, protivno uslovima predviđenim u sporazumu, odnosno ostajanje tih snaga na teritoriji zemlje prijema i poslije isteka sporazuma; (6) radnje jedne države koja svoju teritoriju stavi na raspolaganje drugoj državi - da bi je ova koristila za izvršenje akta agresije protiv treće države; (7) upućivanje u ime jedne države oružanih bandi, grupa, neregularnih vojnika ili najamnika, koji protiv druge države vrše akte oružane sile, toliko ozbiljne da se izjednačavaju do sada nabrojanim aktima, odnosno značajno učešće jedne države u tome.

Kao što se može vidjeti iz navedene definicije, redaktori Rezolucije opredijelili su se samo da definišu pojam i propišu glavne oblike oružane agresije, tako da su slučajevi ekonomske, ideološke, kulturne, tehnološke, propagandne i druge agresije, koji su svakodnevno prisutni u praksi mnogih država, ostali van domašaja definicije. Čak je i prijetnja upotrebe oružane sile „ispuštena“ prilikom redakcije ovog dokumenta, što sve zajedno čini njegov veliki nedostatak.

Mada se agresivnim aktima smatra veći broj postupaka kojima se ugrožava ili povređuje suverenitet i druge vrijednosti država, samo u slučaju da bude predmet oružanog napada - država može da uzvрати na isti način, tj. upotrebom svojih oružanih snaga protiv agresora. Naravno, samo pod uslovom da se radi o dovoljno ozbiljnom angažovanju snaga agresora - da se može smatrati da se radi o napadu preduzetom s namjerom postizanja određenih ratnih ciljeva. Međutim, i u svim drugim slučajevima država prema kojoj su preduzeti akti agresije ima pravo da preduzima odgovarajuće mjere da bi zaštitila nezavisnost i druga svoja prava, koje su obično predviđene njenim unutrašnjim propisima. U tom pogledu, njoj su na raspolaganju i sva navedena sredstva mirnog rješavanja međunarodnih sporova, ali i sredstva koja su u granicama njenog suvereniteta (npr. prekid diplomatskih, ekonomskih i ugovornih odnosa).

Pomenuta rezolucija se određuje i prema pravnoj prirodi agresije. Tako se u članu 5 Rezolucije kaže: „Agresorski rat je zločin protiv međunarodnog mira. Agresija povlači međunarodnu odgovornost“. Iz ovakvog sadržaja proizlazi da samo agresija koja predstavlja rat ima težinu međunarodnog zločina, dok se u ostalim slučajevima agresivne upotrebe oružane sile ne može govoriti o zločinačkom postupku. Ovakva formulacija daje osnova za zaključak da odgovornost postoji za svaki od nabrojanih akata agresije, bez obzira na to što oni nemaju kvalifikaciju zločina.

U istom ovom članu predviđeno je da „nikakvi obziri bilo koje prirode, politički, ekonomski, vojni i drugi, ne mogu služiti kao opravdanje za agresiju“. Takvim stavom Rezolucija je uvela princip neizvinljivosti, odnosno jasno je stavila do znanja da ne postoji nikakvo opravdanje za akte oružane agresije. U njoj je, takođe, istaknuto da se neće smatrati dopuštenim i da neće biti priznato kao zakonito „nikakvo sticanje teritorije niti kakva posebna korist, koje proisteknu iz agresije“.

Određujući se prema agresiji, Rezolucija daje i određena ovlaštenja Savjetu bezbjednosti UN, i to: kod pitanja utvrđivanja da li u konkretnom slučaju postoji agresija i utvrđivanja agresorske prirode i drugih akata koji nisu u njoj pomenuti. Propisujući u članu 2 Rezolucije da upotreba oružane sile protivno Povelji UN od države koja joj je prva pribjegli predstavlja dovoljan dokaz o aktu agresije, Rezolucija ostavlja Savjetu bezbjednosti mogućnost da, shodno Povelji, može da procijeni da li bi u konkretnom slučaju bilo opravdano da se jedan oružani akt proglasi agresijom. To znači da bi ovaj organ morao da razmotri sve značajne okolnosti konkretnog slučaja, a posebno nivo opasnosti takvog akta sa stanovišta posljedica koje je prouzrokovao.

Ovakvo rješenje usklađeno je sa odredbama člana 39 Povelje UN koji ovlašćuju Savjet bezbjednosti da u svakom konkretnom slučaju utvrđuje da li postoji ugrožavanje ili narušavanje mira ili akt agresije, kako bi odlučio kakve će mjere preduzeti. Prema tome, Poveljom UN je utvrđivanje agresora ostavljeno slobodnoj procjeni Savjeta bezbjednosti, uz uslov da se preduzimanje mjera ostvari tek nakon utvrđivanja postojanja akta agresije. Odredbom člana 4 Rezolucije Savjet bezbjednosti je takođe ovlašćen da kvalifikuje agresorskim i druge akte koji nisu navedeni u ovom dokumentu, pri čemu je obavezan da se u svakom takvom slučaju striktno oslanja na osnovne ciljeve i načela sadržana u Povelji UN. Drugim riječima, ovi ciljevi i načela moraju biti osnovni kriterijumi u rješavanju takvih situacija.

Pozivajući se na Povelju UN i Deklaraciju o principima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji država u saglasnosti sa Poveljom Ujedinjenih nacija (iz 1970. godine)², Rezolucija takođe ukazuje da ništa u njenoj definiciji agresije ni na koji način ne može povrijediti pravo na samoopredjeljenje, slobodu i nezavisnost naroda koji je tog prava silom lišen, a naročito naroda pod kolonijalnim ili rasističkim režimom, odnosno drugim oblicima strane vlasti, kao ni pravo tog naroda da se bori i da traži i dobije podršku. Na taj način, oružane akcije oslobodilačkih, odnosno antikolonijalnih pokreta i ovim putem su ozakonjene, čime je osujećena mogućnost tumačenja smisla i tendencija definicije agresije na štetu prava na samoopredjeljenje onih naroda koji su u vrijeme njenog donošenja bili pod kolonijalnim i rasističkim režimima.

POJMOVNO ODREĐENJE AGRESIJE I RATA

Osnovni konstituens agresije jeste država, a rata - najmanje dva subjekta (dvije države ili dva subjekta u jednoj državi), od kojih je jedan ugrožavalac, a drugi objekat napada (žrtva). Agresor³ raznovrsnim, kontinuiranim ili kampanjskim i usklađenim neoružanim i oružanim djelatnostima napada vitalne vrijednosti države žrtve s namjerom da ih destabilizuje, modifikuje, preusmjeri, kompromituje, promijeni, preotme ili uništi. U stvari, mijenjanjem redoslijeda oružanih i neoružanih djelatnosti pokušava da od napadnute države iznudi neprihvatljive političke, ekonomske, vojne, teritorijalne, geopolitičke i slične ustupke.

² Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in Accordance with The Charter of the United Nations GA Resn 2625 (XXV), Oktobar 24, 1970. Rezolucija je prihvaćena od Generalne skupštine UN bez glasanja. Postavljeno 30. maja 2013. sa web sajta: <http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm>.

³ „Agresor je država čije oružane snage napadnu drugu zemlju, odnosno na bilo koji način ugrozi nezavisnost, suverenitet ili teritorijalni integritet druge države“ (Vojni leksikon, 20).

Činjenica je da nasilno djelovanje agresora nije rat⁴ - sve dok se njegovoj agresiji ne suprotstavi odgovarajuća varijanta odbrane napadnute države. Dakle, da li će agresija prerasti u rat, isključivo zavisi od odluke napadnute države da se brani ili da kapitulira bez otpora, pa se agresija i rat pogrešno poistovjećuju.

Istorija krivičnog djela agresije počinje sa samom istorijom rata i međunarodnog prava u cjelini. Agresivni ratovi su stalna konstanta u razvoju čovječanstva, koje i samo, kao svoj nezostavni dio, ima veoma dugu „ratnu istoriju“, ali suprotno ovome inkriminisanje agresivnih ratova, odnosno njihovo definisanje kao posebnog krivičnog djela - ipak nema dugu istoriju.⁵

Tek u 20. vijeku, nakon završetka Prvog svjetskog rata, termin „agresija“ je prvi put upotrijebljen u jednom zvaničnom međunarodnom pravnom aktu. Bilo je to u Versajskom mirovnom ugovoru iz 1919. godine kojim je osnovan specijalni tribunal za suđenje njemačkom caru⁶ (njem. Kaiser) Vilhelmu II. Međutim, kako je car izbjegao u Holandiju, koja je odbila da ga izruči, do ovog suđenja nikada nije došlo. Treba skrenuti pažnju na jasno uočljivu činjenicu da namjera tvoraca ovog ugovora nije bila da se njemački kaiser optuži za izvršenu agresiju već za „kršenje međunarodnog morala i svetosti međunarodnih ugovora“, pa pojedini autori ovu odredbu označavaju kao normu koja nema pravni karakter u materijalnom smislu, već samo u formalnom⁷. Razlog za to leži u činjenici da agresija nikada prije nije bila proglašena za međunarodno krivično djelo, niti se ikada nekome sudilo po tom osnovu, pa bi suđenje njemačkom kaiseru za agresiju predstavljalo suđenje primjenom retroaktivnog zakona, što je bilo neprihvatljivo.⁸ Da bi se onemogućilo da budući učinioci krivičnog djela agresije ostanu nekažnjeni, dogovoreno je da se u skorije vrijeme pristupi definisanju ovog krivičnog djela i propisivanju sankcija za to djelo.

Pravna složenost problema proizilazi iz evidentne razlike ovog međunarodnog krivičnog djela u odnosu na ostala međunarodna krivična djela koja su osuđena od međunarodne zajednice. Taj zaključak proizilazi iz same definicije agresije usvojene Rezolucijom UN iz 1974. godine. Ovom definicijom obuhvaćen je pojam države u širem smislu, što znači da se ona odnosi na sve međunarodno priznate države, bez obzira na to jesu li članice UN.

Evidentno je da pojedine međunarodne zločine, kao što je, na primjer, agresija, mogu učiniti pojedinci u svojstvu najviših funkcionera države. Iz tih razloga odgovornost pojedinca za agresiju ne može se odvojiti od odgovornosti države. U duhu ove zamisli je izglasana i na snagu stupila pomenuta rezolucija iz 1974. godine, ali njen član 5 spominje samo pojam „međunarodne odgovornosti“, dok se ne precizira o kojoj vrsti odgovornosti se radi. Mogući razlozi radi kojih nije precizirana vrsta i oblik međunarodne odgovornosti - mogli bi se tražiti u tome što bi preciznije određenje dovelo do nepostizanja kompromisa oko teksta Rezolucije.

⁴ „Rat je kompleksan, intenzivan i masovan sukob država, vojno-političkih saveza ili različitih društvenih grupa unutar jedne zemlje, u kojem se masovno i organizovano primjenjuje oružano nasilje i vodi oružana borba radi ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih i vojnih ciljeva klasa, država i naroda..., rat osim osnovnog sadržaja (oružana borba) obuhvata i druge oblike borbe (političku, ekonomsku, psihološku, moralnu), što ga čini totalnim sukobom“ (Vojni leksikon, 508).

⁵ Škulić, 282.

⁶ Njem. Kaiser.

⁷ Škulić, 154.

⁸ Ferencz, 39.

Ne predstavlja samo Rezolucija 3314 dokument u kojem se pokušao riješiti ovaj problem. Veliki doprinos dala je i Komisija za međunarodno pravo koja je 1976. godine u Nacrtu pravila o odgovornosti država (član 19) predvidjela razlikovanje međunarodnih zločina i međunarodnih delikata. Osnovna razlika ogleda se u tome što međunarodni zločin predstavlja „međunarodno protivpravno djelo koje proizilazi iz povrede od neke države međunarodne obaveze koja je toliko bitna za zaštitu temeljnih interesa međunarodne zajednice da je njena povreda priznata zločinom od te zajednice u njenoj cjelini“.

Može se konstatovati da je agresija međunarodno krivično delo koje ugrožava mir i sigurnost koja su kao dobra zagarantovana Poveljom UN. O značaju očuvanja ovih dobara su saglasni svi, te se u tom smislu može reći da mir i sigurnost predstavljaju „temeljne interese međunarodne zajednice“. Iz ovakvog tumačenja proizilazi zaključak da agresija potpada pod međunarodni zločin za koji i država agresor treba snositi odgovornost.

POKUŠAJ DEFINISANJA POJMA AGRESIJE

Prvi pokušaji preciznijeg određivanja pojma agresije usko su povezani sa razvitkom borbe za zabranu rata na međunarodnom planu. Uporedo sa nastojanjem da se ograniči pravo na rat, činjeni su i naponi da se agresor što preciznije definiše. U tom pravcu napredovalo se sporo. U periodu 1923. i 1924. godine učinjena su dva pokušaja određivanja pojma agresije (Nacrt ugovora o uzajamnoj pomoći, 1923. i Ženevski protokol o mirnom rješavanju međunarodnih sporova, 1924. godine). U Nacrtu ugovora agresija se izričito ne definiše, nego se samo konstatuju određeni elementi za njeno negativno određivanje; u Protokolu se, pak, jasno ističe da je „agresor svaka država koja pribjegne ratu, kršeći obaveze predviđene u Paktu i u ovom protokolu“⁹.

Zbog ovako sporog i nedovoljnog napredovanja u rješavanju ovog problema, neke zemlje su, u želji da osiguraju ličnu bezbjednost, zaključivale međusobne sporazume i u njima određivale i posebne kriterijume za lakše utvrđivanje agresora. Tako se Rajnskim paktom¹⁰ u ide korak dalje u odnosu na definisanje agresije u Paktu Društva naroda. U njemu se pojam agresije razlaže na „prostu“ i „flagrantnu“¹¹ agresiju. U slučaju flagrantne agresije državama potpisnicama daje se za pravo da intervenišu i prije odluke Savjeta. Drugi zapaženiji pokušaj definisanja agresije učinjen je na Svjetskoj konferenciji za smanjenje i ograničenje naoružanja u Ženevi, 1933. godine. Na ovoj konferenciji sovjetska delegacija podnijela je „Nacrt deklaracije o definisanju agresora“, u kome je izložila kriterije za identifikaciju napadača, kao i okolnosti na koje se agresor ne bi mogao pozvati u cilju pravdanja svog akta agresije¹². Prijedlog je, uz manje dopune, bio u osnovi prihvaćen.

Povelja UN, takođe, ne sadrži definiciju agresije. Ali, kao što smo već istakli, Specijalni komitet UN konačno je 1974. godine usvojio tekst definicije agresije.

⁹ Sukijasović, 47.

¹⁰ Rajnski pakt je u duhu načela Društva naroda sklopljen oktobra 1925. godine. Njime Njemačka, Francuska i Belgija uzajamno jemče nepovredivost granica, a Njemačkoj se priznaje demilitarizacija Rajnske oblasti.

¹¹ Prema odredbama Rajnskog pakta, pod „prostom“ agresijom se podrazumijevala agresija čije se postojanje nije moglo uvijek evidentno ustanoviti, a pod „flagrantnom“ - agresija čije se postojanje nije moglo nikako negirati.

¹² Mrkić, 231.

Analiza prostorne komponente agresije bez obzira na to da li je otpočeta sa teritorije države koja je napadnuta ili prema njenoj teritoriji, omogućava da se zaključi da neposredni realizatori agresije nastoje da poraze protivnika i tako postignu projektovani cilj. Dakle, osnovni sadržaj agresije jeste neka djelatnost posredstvom koje agresor u određenom periodu pokušava da prinudi protivnika da se potčini njegovoj volji. Fizička sila je posljednje sredstvo za kojim agresor poseže u tu svrhu, jer on donosi odluku o tome kojoj će vrsti djelatnosti dati prioritet.

AGRESIJA I MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD

Rad na osnivanju Međunarodnog krivičnog suda i odnos prema krivičnom djelu agresije

Vođena idejom slobodnijeg i pravednijeg društva, Generalna skupština UN je još 1947. godine, Rezolucijom broj 177, dala zadatak Komisiji za međunarodno pravo da započne sa izradom Zakonika o zločinima protiv mira i bezbjednosti čovječanstva. Rad Komisije po ovom pitanju je suspendovan 1954. godine, da bi bio nastavljen 1981. godine. Napredak je učinjen 1991. godine kada je Komisija predstavila Nacrt ovog zakonika, koji se u čl. 15 i 16 bavio agresijom i prijetnjom agresijom.¹³ Sljedeće, 1992. godine, dolazi do preokreta, jer je Generalna skupština UN, Rezolucijom broj 47/33, naložila Komisiji da svoj rad prioritetno preusmjeri ka izradi nacrtu statuta stalnog međunarodnog krivičnog suda.¹⁴ Komisija već 1993. godine podnosi Generalnoj skupštini UN Nacrt statuta koji ne definiše krivično djelo agresije, ali propisuje odgovornost za ovo krivično djelo po odredbama međunarodnog prava (član 26).¹⁵ Dalje, član 27 Nacrta propisuje da osoba ne može biti optužena za akt agresije prije nego što Savjet bezbjednosti UN utvrdi da je država učinila akt agresije koji je predmet optužbe.

Nakon prijema sugestija i primjedaba od vlada pojedinih država, Komisija 1994. godine podnosi revidirani Nacrt statuta.¹⁶ Za razliku od ranijeg Nacrta, krivično djelo agresije je izričito propisano kao djelo koje spada u nadležnost međunarodnog krivičnog suda (član 20), ali agresija i dalje ostaje nedefinisana.

Nova strategija Generalne skupštine UN usvojena je 9. decembra 1994. godine, kada je Rezolucijom broj 49/53 osnovan *ad hoc* komitet sa ciljem da nastavi sa radom na Nacrtu statuta koji je podnijela Komisija, ali i da se bavi pripremom međunarodne konferencije za osnivanje međunarodnog krivičnog suda. U svom konačnom izvještaju iz 1995. godine ovaj komitet je naglasio postojanje različitih stavova državnih delegacija u pogledu uključivanja krivičnog djela agresije u nadležnost međunarodnog krivičnog suda.

Krajem 1995. godine, Rezolucijom broj 50/46 Generalne skupštine UN, osniva se i Pripremni komitet za ustanovljavanje međunarodnog krivičnog suda. Između 1996. i 1998.

¹³ Vidi Bassiouni & Ferencz, 230–234.

¹⁴ General Assembly Resolution 47/33, A/RES/47/33. Postavljeno 30. maja 2013. sa web sajta: <http://dacc-ess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NRO/024/00/IMG/NRO02400.pdf?OpenElement>.

¹⁵ Report of the International Law Commission on the work of its forty-fifth session, 3 May - 23 July 1993, Official Records of the General Assembly, Forty-eighth session, Supplement No. 10, U.N. Doc. A/48/10. Postavljeno 30. maja 2013. sa web sajta: http://untreaty.un.org/ilc/reports/english/A_48_10.pdf.

¹⁶ Report of the International Law Commission on the work of its forty-sixth session, 2 May - 22 July 1994, Official Records of the General Assembly, Forty-ninth session, Supplement No. 10, U.N. Doc. A/49/10. Postavljeno 30. maja 2013. sa web sajta: http://untreaty.un.org/ilc/reports/english/A_49_10.pdf.

godine Pripremni komitet se sastajao više puta kako bi usaglasio nacrt statuta budućeg suda, ali i kako bi organizovao sve administrativne poslove oko osnivanja suda.

Rimski statut

Na Diplomatskoj konferenciji održanoj u Rimu, pod pokroviteljstvom UN, usvojen je (17. jula 1998. godine) Statut Međunarodnog krivičnog suda, poznat i kao Rimski statut, čime je, poslije dugogodišnje borbe, konačno osnovan stalni Međunarodni krivični sud.¹⁷ Neka sporna pitanja po prvi put su se postavila na samoj Konferenciji.¹⁸ Delegacije su se dogovorile da agresija spada u krivična djela za koja je nadležan Međunarodni krivični sud (član 5 stav 1), ali bez definisanja ovog djela, propisujući u članu 5 stav 2 da će ovaj sud postati nadležan za krivično djelo agresije tek nakon što se propisima donijetim u smislu čl. 121 i 123 Statuta ustanove elementi bića ovog krivičnog djela i tako ispune prethodni uslovi za ustanovljenje nadležnosti Suda, pri čemu ti propisi moraju biti u skladu sa odgovarajućim odredbama Povelje UN.¹⁹ Naime, član 123 Statuta propisuje da će sedam godina nakon stupanja na snagu ovog statuta, generalni sekretar UN sazvati konferenciju za ponovno razmatranje Statuta, kako bi se razmotrili eventualni amandmani, pri čemu su dozvoljeni i amandmani na listu krivičnih djela sadržanih u članu 5 Rimskog statuta.

U međuvremenu, Rimski statut je stupio na snagu (1. jula 2002. godine) - kada je dostignut potreban broj ratifikacija. Na prvoj sjednici Skupštine država stranaka Rimskog statuta, 9. decembra 2002. godine, odlukom je formirana Specijalna radna grupa za krivično djelo agresije (*SWGCA*)²⁰, čiji je rad bio otvoren za sve države, bez obzira na to da li su ratifikovale Statut. Polaznu osnovu za rad ove grupe činio je poslednji izvještaj Pripremnog komiteta. Specijalna radna grupa se sastajala polugodišnje, a njen rad se zasnivao na sistemu kontinuiteta koji je podrazumijevao da se na svakom novom sastanku raspravljaju problematična pitanja sa prethodnog sastanka.²¹ *SWGCA* je sredinom 2009. godine zaključila rad na definisanju agresije čime su bili stvoreni svi uslovi za usvajanje ove definicije na budućoj revizionoj konferenciji.²²

Reviziono konferencija u Kampali

Kako je od stupanja na snagu Rimskog statuta prošlo više od sedam godina, te bili ispunjeni svi formalni uslovi za održavanje revizione konferencije koju propisuje član 123 Statuta, generalni sekretar UN je 7. avgusta 2009. godine sazvao Konferenciju, uputivši poziv svim državama članicama Statuta da joj prisustvuju. Sama Konferencija je održana u Kampali, glavnom gradu Ugande, u periodu od 31. maja do 11. juna 2010. godine i imala je više ciljeva, ali je svakako najznačajniji bio rad na usvajanju amandmana na Statut koji se tiču definisanja krivičnog djela agresije.

Glavna rasprava po ovom pitanju vodila se u okviru Radne grupe za krivično djelo agresije. Posljednjeg radnog dana Konferencija je usvojila Izvještaj konferencijske Radne grupe

¹⁷ Rome Statute of the International Criminal Court, U.N. Doc. A/CONF.183/9, 17 July 1998. Postavljeno 30. maja 2013. sa web sajta: <http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/romeofra.htm>.

¹⁸ Vidi Herman & Robinson, 81–85.

¹⁹ Vidi Schuster, 1–57.

²⁰ *Special Working Group on the Crime of Aggression*.

²¹ Vidi Clark, (2008), 244 i 245.

²² Vidi Clark, (2009), 1103–1115.

za krivično djelo agresije, kao i Rezoluciju kojom su usvojeni amandmani kojima se dopunjuje Statut na taj način što se u njega uključuje definicija krivičnog djela agresije i uslovi pod kojima Međunarodni krivični sud može da vrši svoju nadležnost u odnosu na ovo krivično djelo. Istom rezolucijom Konferencija je usvojila amandmane na Elemente krivičnih djela (Elements of Crimes) vezane za krivično djelo agresije.

Postignuta je saglasnost da Međunarodni krivični sud zasniva svoju nadležnost za krivično djelo agresije samo u odnosu na ona krivična djela agresije koja budu učinjena godinu dana nakon što 30 prvih država bude ratifikovalo pomenute amandmane, a do čega ne može doći prije 1. januara 2017. godine do kada je predviđeno izjašnjavanje o njima (potrebna je dvotrećinska većina država stranaka). To znači da i ovi amandmani stupaju na snagu u skladu sa članom 121 Statuta, ali da Sud ne može vršiti svoju nadležnost u odnosu na ovo krivično djelo prije 2017. godine.

Sami pregovori su bili teški, jer je trebalo napraviti razliku između državnog „akta agresije“ i individualne krivice za „krivično djelo agresije“. Usvojeno rješenje pod „krivičnim djelom agresije“ podrazumijeva planiranje, pripremanje, započinjanje ili izvršenje, od osobe koja je u poziciji da efikasno vrši kontrolu ili da usmjerava političke ili vojne akcije države - akta agresije, koji po svom karakteru, težini i obimu predstavlja otvoreno kršenje Povelje UN. S druge strane, pod „aktom agresije“ podrazumijeva se upotreba oružane sile od jedne države uperene protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti druge države ili upotreba sile na bilo koji drugi način koji nije u skladu sa Poveljom UN, pri čemu se za definisanje ovih radnji koristi rješenje iz Rezolucije Generalne skupštine UN, broj 3314 od 14. decembra 1974. godine.

Usvojena definicija obuhvata samo „jasne“ slučajeve agresije kao što je bila invazija Iraka na Kuvajt. Ostali oblici agresije kao što su tzv. humanitarna intervencija (NATO bombardovanje SR Jugoslavije 1999. godine), radnje preduzete u samoodbrani ili intervencije koje su odobrene od Savjeta bezbednosti UN - nisu obuhvaćeni definicijom krivičnog djela agresije.²³

Glavnu tačku sporenja u pregovorima predstavljali su uslovi za vršenje nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda za krivično djelo agresije. Stalne članice Savjeta bezbjednosti UN su predlagale da jedino Savjet bezbjednosti može zahtijevati od Suda da pokrene istragu za ovo krivično djelo, dok je većina ostalih država bila za to da odluku može donijeti i predpretno vijeće Suda - ukoliko je krivično djelo prijavljeno Sudu od Tužilaštva ili države stranke.

Postignuti kompromis u Kampali zadovoljava sve države: započinjanje istrage od Tužilaštva je uslovljeno „političkom“ odlukom Savjeta bezbjednosti UN koji utvrđuje postojanje akta agresije, ali ukoliko Savjet bezbjednosti UN ne utvrdi postojanje akta agresije u roku od šest mjeseci od dana obavještenja od Tužilaštva - tužilac može nastaviti sa istragom pod uslovom da to odobri predpretno vijeće Suda i uz određena ograničenja. Ta ograničenja su sljedeća: (1) u odnosu na države koje nisu članice Statuta, Sud ne može vršiti svoju nadležnost ako je djelo učinjeno od njihovih državljana ili na njihovoj teritoriji; (2) države članice Statuta mogu podnijeti Sudu deklaraciju u kojoj izjavljuju da ne prihvataju nadležnost Suda

²³ Vidi Cryer et al., 267–271.

za ovo krivično djelo i u tom slučaju Sud ne može vršiti svoju nadležnost za ovo krivično djelo u odnosu na njih; (3) Savjet bezbjednosti UN može stopirati započinjanje ili sprovođenje istrage za krivično djelo agresije u periodu od 12 meseci, na osnovu glave 7 Povelje UN, što je rješenje već postojećeg člana 16 Rimskog statuta.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Osnivanje Stalnog međunarodnog krivičnog suda bila je dugo neostvariva želja onih koji su vjerovali da je nadnacionalni krivični poredak moguć. Ovaj sud je prihvatio sistem individualne krivice, što bi, kada govorimo o agresiji, značilo da kada stvarnopravno bude u nadležnosti Suda, pred ovim sudom bilo moguće suditi samo osobama koje su neposredno ili po komandnoj odgovornosti počinile zločin agresije. Mnoga pitanja će, međutim, i dalje ostati otvorena, a to je, prije svega, pitanje odgovornosti države, koju nikako ne možemo izbjeći kada govorimo o zločinu agresije.

Vrlo je teško očekivati da će se države članice Skupštine država stranaka Rimskog statuta složiti oko proširivanja nadležnosti ovog suda i na odgovornost država. Takvo protivljenje bi se moglo razumjeti, jer je ovaj sud zamišljen kao organ koji će suditi pojedincima, a ne državama. Mogući izlaz u tom pravcu bio bi Međunarodni sud pravde, kao sudski organ, koji će moći raspravljati i meritorno odlučivati o građanskopravnoj i deliktnoj odgovornosti država za međunarodna krivična djela, ukoliko se, u konkretnom postupku, utvrdi da su učinjena uz sveobuhvatno korišćenje državnih resursa. Pravni osnov za ovakvo rješenje svakako postoji, ali politički konsenzus zasigurno neće biti postignut.

Da bi dobili odgovor na neka od postavljenih pitanja, moraćemo da sačekamo 2017. godinu - da bi vidjeli koliko će država ratifikovati revizione amandmane i koliko njih (ne)će uložiti deklaraciju kojom isključuju nadležnost Međunarodnog krivičnog suda za ovo krivično djelo. Da li će ovi amandmani prije 2017. godine imati bilo kakav značaj na svjetskoj pravnoj sceni? Mislimo da hoće. Države širom svijeta sada konačno pred sobom imaju definiciju krivičnog djela agresije koju mogu inkorporirati u svoja nacionalna zakonodavstva. S obzirom na princip komplementarnosti, nacionalni sudovi bi mogli da zasnuju sopstvenu nadležnost za ovo krivično djelo, što je već veliki korak naprijed u odnosu na dosadašnja rješenja. Drugo je pitanje da li su nacionalne vlade sposobne i voljne da to učine.

LITERATURA

- Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M. i Vukas, B. (2006). *Međunarodno pravo 3*. Zagreb: Školska knjiga.
- Avramov S. i Kreća M. (2003). *Međunarodno javno pravo*, Beograd: Savremena administracija.
- Barriga, S. (2011). *The Crime of Aggression*, in: Natarajan Mangai (ed.), *International Crime and Justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bassiouni, M. C. & Ferencz, B. B. (2008). *The Crime Against Peace and Aggression: from its Origins to the ICC*, in: Bassiouni M. C. (ed.), *International Criminal Law*, Volume 1: Sources, Subjects and Contents, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Cassese, A. (2008). *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Cassese, A. & Roling, B.V.A. (1993). *The Tokyo Trial and Beyond*. Cambridge: Polity Press.
- Clark S. R. (2009). *Negotiating Provisions Defining the Crime of Aggression, its Elements and the Conditions for ICC Exercise of Jurisdiction Over It*. European Journal of International Law, Volume 20, (4).

- Clark S. R. (2008) *The Crime of Aggression and the International Criminal Court*, in: Bassiouni M. C. (ed.), *International Criminal Law*, Volume 1: Sources, Subjects, and Contents, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Cryer, R., Friman, H., Robinson, D. & Wilmshurst, E. (2007). *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Degan V. i Pavišić B. (2005). *Međunarodno krivično pravo*. Rijeka. Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- De Than, C. & Shorts, E. (2003). *International Criminal Law and Human Right*. London: Thomson and Sweet & Maxwell.
- Dinstein, Y. (2005). *War, Aggression and Self-Defence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Đurđić, V. i Jovašević D. (2003). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd.
- Žarić, D. (2009). *Individualna krivična odgovornost za zločin agresije*. magistarski rad, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Ferencz, B. (2000). *The Crime of Aggression*, in: McDonald, K. G. & Swaak-Goldman O. (eds.), *Substantive and Procedural Aspects of International Criminal Law: Commentary*, Volume I, The Hague: Kluwer Law International.
- Fon Klauzevic, K. (1951). *O ratu*. Beograd: Vojno djelo.
- From, E. (1975). *Anatomija ljudske destruktivnosti*, Zagreb.
- Hantington, S. (1998). *Sukob civilizacija i preuređenje svjetskog poretka*. Podgorica
- Hofman, B. (2000). *Unutrašnji terorizam*. Beograd: Narodna knjiga – Alfa.
- May, L. (2008). *Aggression and Crimes Against Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mijalkovski, M. (1997). *Teorija i praksa agresije*. Beograd: Vojno djelo, (3).
- Milovanović, M. (2011). *Krivično djelo agresije između konsenzusa i osporavanja*. Beograd: Međunarodna politika, (1).
- Miršejmer, Dž. (2009). *Tragedija politike velikih sila*. Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji.
- Mrkić, S. (2009). *Međunarodnopravni tretman rata*. Beograd: Međunarodna politika, (3).
- Pravila o odgovornosti država za međunarodna protivpravna djela (Responsibility of States for internationally wrongful acts, United Nations A/RES/56/83, 28. januara 2002).
- Shaw, M.N. (2008). *International Law*, Sixth Edition. Cambridge: Cambridge University Press
- Schuster, M. (2003). *The Rome Statute and the Crime of Aggression: A Gordian Knot in Search of a Sword*. Criminal Law Forum, Volume 14, (1).
- Simić, M. (1998). *Savremeni međunarodni odnosi i rat*. Beograd: VINC.
- Simović, M. i Blagojević, M. (2007). *Međunarodno krivično pravo*. Banja Luka: Fakultet pravnih nauka.
- Stajić, Lj. i Gilanović, Č. (1994). *Osnovi bezbjednosti*. Beograd: Kosmos.
- Starčević, M. (1998). *Osnove međunarodnog prava i međunarodnog ratnog prava*. Beograd: CVŠ VJ.
- Stojanović, Z. (2006). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Pravna knjiga.
- Sukijasović, M. (1967). *Pojam agresije u međunarodnom pravu*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Sun Cu Vu (1952). *Vještina ratovanja*. Beograd: VIZ.
- Tomanović, R. (2001). *Nacionalne i državne vrijednosti, interesi i ciljevi*. SIMVON, Zbornik radova Beograd: VIZ.
- Tomaševski, K. (1983). *Izazov terorizma*. Beograd: Mladost.
- Trahan J. (2011). *The Rome Statute's Amendment on the Crime of Aggression: Negotiations at the Kampala Review Conferenc*. International Criminal Law Review, Volume 11, (1).
- Umberto L. (2005). *The Historical Background*, in: Politi, M. & Nesi, G. (eds.), *The International Criminal Court and the Crime of Aggression*, Ashgate Publishing Limited, Hants.
- Vilić, D. i Todorović B. (1999). *Terorizam i novi svjetski poredak*. Beograd: Grafomark.
- Vojni leksikon (1981). Beograd: Vojno-izdavački zavod.

Von Herman H. & Robinson D. (1999). *Crimes within the Jurisdiction of the Court*, in: Lee, S.R. (ed.), *The International Criminal Court: the making of the Rome Statute – issues, negotiations, results*. The Hague: Kluwer Law International.

Vučinić, M. (1987). *Ograničeni ratovi*. Beograd: VINC

Zorić, M. (1998). *Sušтина i vrste ratova*. Beograd: Vojno djelo, (4–5).

Škulić, M. (2005). *Međunarodni krivični sud – nadležnost i postupak*. Beograd: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu.

Marina M. Simović

Assistant professor Faculty of of Legal Science Banja Luka and Legal Assistant within the Indirect Tax Administration of BiH

Vladimir M. Simović

Legal Assistant within the District Court of Banja Luka and Assistant Professor at the Faculty for Security and Protection in Banja Luka and Faculty of Legal Science in Travnik

Crime of Aggression in International Criminal Law

Summar: Ever since the term “aggression” appeared as a legal term, for several decades there has been an academic fight where scientists, attempting to decipher its real meaning and purpose, have been exchanging different views and arguments. On the other hand, problems in defining aggression arise from the fact that there has been a number of different approaches to this term, taken by various states, so that, in defining aggression, some states have seen a sign of salvation against anyone’s interference with their internal problems, whereas other states have seen it as a limiting factor for realising their pretensions. Yet, even in these circumstances, progress has been inevitable. Taking a path being difficult and hard but successful, the term „aggression“ has evolved from an ordinary clause prohibiting aggression through the international crime up to the clear system of individual guilt before the International Criminal Tribunal.

In this regard, the important steps have been made, including the Treaty of Versailles, the Kellogg–Briand Pact, the Nuremberg and Tokyo Trials, the Charter of the United Nations, United Nations General Assembly Resolution 3314, the Rome Statute of the International Criminal Court and, finally, the Kampala Review Conference. Is the step taken in Kampala the last one? Though the solution reached in Kampala may have hitherto been the greatest victory in defining aggression, it also has a flaw: its applicability is of a conditional nature.

Key words: aggression, international crimes, the International Criminal Court, Rome Statute, United Nations.